

ANALYSING OF DESIGN APPROACHES OF URBAN FURNITURE AT THE CITY CENTRES OVER STUDENTS' PROJECTS*

Yazar / Author: Yrd. Doç. Dr. Pınar Öztürk Demirtaşⁱ
Doç. Dr. Seda H. Bostancıⁱⁱ

Abstract

Movement areas of urban life are roads, parks, squares and city centres. As Lynch (1960) defines, cities have path, edges, districts, landmarks and nodes. These form characteristics enable to find a way and direction in the city, perform urban activities. These urban components provide a permanent visual integrity on urban identity in the mind. The urban components have various functions, scope and visual features such as cityscape, historical pattern, city squares, central business districts, streets, facades, parks, urban furniture, signal elements, sculptures and art elements. Urban furniture include benches, lighting equipments, bins, directive signboards at parks and central areas. Urban furniture make the life at urban outdoors easy and they should be designed considering their visual features harmonising with environment. The aim of this study is to research how urban furniture can harmonize with urban identity and life on the basis of the assignments of the students of department of industrial design. The evaluation will be carried out through project images of design students as a method.

Key Words: City centres, urban identity, urban furniture, visual characteristics, industrial design

KENT MERKEZLERİNDE KENT MOBİLYALARININ TASARIM YAKLAŞIMLARININ ÖĞRENCİ PROJELERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Özet

Kentsel yaşamın hareket alanları, yollar, park alanları, meydanlar ve kent merkezleridir. Kentler Lynch'in (1960) tanımladığı gibi, yollara, sınırlara, bölgelere, nirengi noktalarına ve işaret öğelerine sahiptir. Bu özellikler, kentte yol yön bulmayı, kentsel aktiviteleri gerçekleştirmeyi sağlamaktadır. Bu kentsel bileşenler, kent kimliği üzerine akılda kalıcı görsel bütünlüğü sağlamaktadır. Kentsel bileşenler, kentsel peyzaj, tarihi dokular, kent meydanları, merkezi iş alanları, sokaklar, bina cepheleri, park alanları, kent mobilyaları, işaret öğeleri, heykel ve sanat öğeleri gibi çok çeşitli fonksiyonlara, etki alanına ve görsel özelliklere sahiptir. Park ve merkezi alanlarda yer alan banklar, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, yönlendirici levhalar gibi kentsel yaşamı konforlu hale getiren öğeler kent mobilyaları olarak tanımlanmaktadır. Kent mobilyaları, kentsel dış mekânlarda yaşamı kolaylaştırırken aynı zamanda, görsel nitelikleri ile de çevreye uyum sağlayacak, kullanıcı davranışını olumlu yönde etkileyecek niteliklere göre tasarlanmalıdır. Bu çalışmada amaç Endüstri Ürünleri Tasarımı öğrenci ödevlerinden yola çıkarak, kent mobilyalarının, kent kimliğine ve yaşamına nasıl uyum sağlayabileceğinin araştırılmasıdır. Yöntem olarak tasarım öğrencilerinin proje görselleri üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent merkezleri, kent kimliği, kent mobilyaları, görsel özellikler, endüstri ürünleri tasarımı

* Bu çalışma 26-27 Kasım 2016 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen International Congress of Management Economy And Policy isimli uluslararası bilimsel kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

ⁱ Okan Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü
pinar.ozturk@okan.edu.tr

ⁱⁱ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
shbostanci@nku.edu.tr

1. Giriş

Kent merkezleri, kentsel yaşamın ve kent dokusunun dinamik şekilde gözlemlenebildiği alanlardır. “Kent dokusu, temsil ettiği dönemin teknolojisini, yaşam biçimini, değerlerini, morfolojik özelliklerini, kodlarını anlatır, yerleşmenin kimliğini oluşturur ve kent formunu tanımlar” (Ocakçı, 2012:189). Kent merkezleri bir kentin diğer kentlerden ayırt edilmesini sağlayan kent kimliğini yansıtmaktadır. “Kent kimliği bir kentten söz edildiğinde ilk akla gelen özellikleridir. Kentlerin kimlik öğeleri, o kentin temsil ettikleri konusunda üzerinde toplumsal mutabakatı bulunan doğal, sosyal ve yapılaşmış çevre öğeleridir” (Ocakçı ve Türk, 2012:226). “Bir kenti oluşturan öğelerin bütünü, kentsel dokuyu oluşturmaktadır. Kentsel dokuyu oluşturan elemanların mekan, form, renk, ışık, su, doğa gibi etmenlerden oluştuğu ve bu birleşim sonucu kentin fiziki yapısının şekillendiği görülmektedir. İnsan ögesi de bu birleşimle birlikte kentin ana eksenini oluşturmaktadır” (Altıntaş ve Eliri, 2005: 63). “İstanbul ve benzeri büyükşehirlerin önemli mekansal yapılanma sorunlarının başında, yoğun nüfus artışı, toplu konut ve blok site yerleşimlerinin sürekli artarak, kentsel kimlik özelliklerini yansıtmayan, her kentte benzer biçimlere sahip görünümlerdeki yapılaşma süreçleri gelmektedir” (Bostancı, 2014: 92). Bu sürecin getirdiği büyük problemlerin başında yeşil alanların azalması ve çevre sorunları bulunmaktadır. Bu yapılaşma baskısı, beraberinde getirdiği trafik sorunları ve güvenlik kaygıları ile birlikte çevresel stres olgusunu arttırmaktadır.

Kentsel tasarım, çevre değerleri ve yaşam kalitesi yüksek, karma kullanımların tasarımı yönlendirip gece ve gündüz yaşanabilen, güvenli ve canlı kentsel alanlar yaratırken, planlama ve mimarinin kesişim alanı olarak, kamusal alanların çok boyutlu tasarım sürecini odak noktası haline getirmektedir. Kamusal alanlar içinde, bir kentin yaşam tarzının, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının gözlediği alanlar olarak, meydan ve parklar özel öneme sahiptir. Bu alanlarda, insanları bir araya getirebilecek ve birlikte yaşama kültürünün gelişeceği kamusal alanların yaratılması, kentsel tasarım çalışmalarına toplumsal sorumluluk misyonu eklemektedir. Kamusal alanlar, kentlerdeki tarihsel, toplumsal olayların yaşandığı, belli bir mekansal ruha, kentsel belleğe sahip alanlardır.

“İyi bir kentsel çevrenin ve çekici kamusal alanların yaratılması sadece uzmanların ve yöneticilerin elinde olan bir durum değildir. Kentte yaşayanlar ve bütün kentsel aktörlerin ortak beklenti ve birikimlerinin kente yansması mekansal kalitenin sağlanmasında etkin rol üstlenir” (Carmona, vd., 2003: 19). “Kenti yaşanabilir ve algılanabilir kılan kentsel donatı elemanlarının her biri kullanıcılar ve kent açısından farklı bir anlama ve öneme sahiptir. Kullanıcılar açısından bu elemanların önemi, kentle kurdukları görsel ve fiziksel ilişkinin öncelikle kentsel donatı elemanları aracılığıyla olması nedeniyledir. Kent açısından ise bu elemanlar buldukları çevreyi tanımlayan, belirleyen ve özelleştiren nitelikleri nedeniyle önemlidir” (Aksu, 2013: 374). Bu yönleri ile kentin, düzenli ve rastlantısal şekillenme süreci, kentte yaşayanların aktif kullandıkları ve kullanmayı tercih etmedikleri kentsel alanların oluşumuna neden olmuştur. “Fiziksel ve sosyal boyutları ile algılanan kentsel mekan, gündelik yaşam ve deneyimler sonucu anlaşılabilir ve oluşturulan çevresel bilinç ile ilişkilidir” (Madanipour, 1996: 20). İyi bir kentsel çevre, kullanıcıların kendini fizyolojik ve psikolojik olarak iyi hissedebileceği düzene sahip, yaşam kalitesi yüksek yerleşim alanlarını tanımlamaktadır. Yaşam kalitesi üzerine, “sosyo-ekonomik yönler, aidiyet hissi uyandırması, eğitim, öğretim, çevre, kültür, eğlence ve katılım gibi çok bileşenli kavramlar üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır” (Senlier, vd., 2009: 213). Yaşam kalitesi yüksek toplumlarda, kentsel alanlardan beklentiler artmaktadır.

Bunun sonucu, kentlerde karma kullanımlar ve çeşitlilik artmaktadır. Bu süreç kent mobilyalarının çeşitlenmesine, farklı gereksinimlere cevap verebilecek tasarım anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Özellikle kentlerde yaşayan çeşitli engellere sahip kentliler için kent mobilyalarının farklı boyut, çeşitlilik ve ergonomilere sahip olması, herkes için erişilebilir olması ve evrensel tasarım ölçütlerine uygun olması gerekmektedir.

Tasarım eğitimlerinde, kent ile kurulan ilişki genellikle ilham verici etkiler yaratmaktadır. Genellikle çeşitli ülkelerde mimarlık ve tasarım fakültelerin çoğu kent merkezlerine yakın konumda yer almaktadır. Kent merkezlerinden uzak olan üniversite kampüslerinde ise mimari ve tasarım bölümlerindeki akademisyen ve öğrencileri, bu yerleşimlere sanat sergisi, çevre düzenlemesi gibi çeşitli katkılarla kampus yaşamını kentsel yaşam ile ilişkilendirecek yaratıcı çözümler üretmektedir. Kentsel tasarımdan, endüstri ürünleri tasarımına kadar çeşitli ölçeklerde, tasarımcılar ve bu alanlardaki öğrenciler, kentin kamusal alanlarının görsel konforunu arttıracak çeşitli ürünler ortaya koymaktadır. Torus ve Girginkaya – Akdağ’ın düzenlediği çalıştay bu ürünlere örnek olarak verilebilir. Bu çalışmada, “amaç, hesaplamalı tasarım yöntemlerini kullanarak, geleneksel bir yapı malzemesi olan ahşap için güncel kullanımlar tasarlamak olan çalıştayda, tasarım problemi parametrik tasarım ilkeleri kullanarak topografya için bir uzantı tasarlamak olarak belirlenmiştir. Çalıştayda dört farklı tasarım önerisi üretilmiş ve prototipleri (1/5 ölçekte) yapılmıştır. Bu önerilerden biri olan İnteraktif Piksel Duvarı gerçek ölçüde üretilerek, önce Maçka Sanat Parkı’nda kamusal bir etkinlikte, kullanıcılarla etkileşime açılmıştır” (Torus ve Girginkaya Akdağ, 2015: 55). Bu ve benzeri örneklerin artması, kentsel alanda hareketlilik, beğeni ve mekansal aidiyet duygularını geliştirecektir. Kentte yaşayanlar ve turist ziyaretçiler, böyle kentlerde yenilikler bulabilecekleri beklentisi ile dış mekanlarda, kentsel deneyimlere açık, ilgili ve yüksek motivasyonlu yapı sergilemektedirler.

2. Kent Mobilyalarının Görsel Özellikleri Ve Tasarım Süreçleri

Kent mobilyaları, kentsel mikro ortam tasarımı olarak da ifade edilen, aydınlatma elemanı, bank, çöp kutuları gibi kentsel mekanlarda detay gibi görülen fakat, kentsel yaşam kalitesini güçlendiren, kentsel yaşamı kolaylaştıran fonksiyonlara sahiptir. Bu kentsel elemanlar, kentsel karakter ve kent içinde hareketliliğin, yaşam tarzının anlaşılması için çeşitli ipuçları vermektedir. Kimi zaman, bu elemanların yanlış konumlanması, rahat görülememesi, park alanlarında çöplerin oluşmasına neden olmaktadır. Tasarım süreçlerinde bu elemanların yönlendirici ve teşvik edici özellikleri yanında, özellikle park alanlarında, geridönüşüme yönelik sanat sergisi gibi etkinlikler de bu özelliklere, çevre değerlerine karşı kentlilerin bilinç oluşturmaya katkı sağlayabilir. Aydınlatma elemanlarının doğru konumlanması, gece güvenlik sorunlarından, ışık kirliliğine kadar çok çeşitli etkiler yaratmaktadır. “Yakın geçmişte yapılan birçok çalışmaya göre, etkili aydınlatma, aynı zamanda gündüz de suç oranını azaltmaktadır” (Özkaya, 1968). “Kent mobilyalarının aydınlatması, kentsel hareketliliğin, gece gündüz devamlılığı açısından önem taşımaktadır” (Bostancı, 2002: 5).

“Kent mobil yaları birer kullanım nesnesi olarak her şeyden önce, kendisini var eden temel kullanım işlevinin yanında, kullanımını da özendirecek bilgileri de taşımaktadır. Kentsel çevredeki bilgilenme, kenti algılama, kavrama, değerlendirme açısından önemli bir olgudur” (Fettah, 2005: 6, 7). Tanımlamada görüldüğü kent mobilyalarının önemli işlevleri arasında, kullanıcıları yönlendirme, yol yön bulma gibi konularda iletişime dayalı ve işlevsel özellikleri ile yaşamı kolaylaştıran potansiyel özellikler taşımaktadır.

“Kent kimliği ve kent mobilyaları arasındaki uyumun sağlanmasında, aslında aranan şeyin kentte mevcut olan veya zaman içinde benimsenmiş tarihsel katmanlaşma ve mekanın ruhu ile oluşturduğu tutarlılık olduğunu fark edilmektedir. Bu yönde bütünsel bir yaklaşım bu tür mobilyaların estetik değerleri kadar işlevlerinin tanımlanmasında ve işlevlerine yönelik konumlandırılmasında tasarımcıya, uzmanlara, kentsel aktörlere ve yöneticilere sorumluluk yüklemektedir” (Güneş, 2005: 94). Bu yönü ile kent mobilyalarının görsel açıdan olumlu bir izlenim bırakması, bulunduğu kentsel alanının iyi çözümlenmesi ve kullanıcı mekan ilişkilerinin çeşitli yöntemlerle, doğru anlaşılmasına bağlıdır. Kentliler aidiyet duygusu geliştirebildikleri kentsel mekanları, temiz tutma, doğru kullanma, vandalizm gibi mekansal elemanları tahrip edecek hareketlere yönelmeme gibi davranışlar göstermektedir. “Simgesel, estetik, anlamsal ve anıtsal olarak nitelendirilen görsel amaçlı kent mobilyaları, yer aldıkları mekânları olumlu yönde etkilemektedirler. kent mobilyalarının tasarımında; işlev, estetik, renk, biçim, malzeme, doku ve algılanabilirlik gibi tasarım ölçütleri, özgün kent mobilyaları tasarımlarının oluşturulmasında etkili olmaktadır. Bütün tasarım ölçütleri birbirleri ile ilişkili olup, bütün olarak ele alınıp değerlendirilmelidir” (Aksu, 2013: 384).

Kentte yaşamın büyük çoğunluğunun kentsel dış mekanlarda geçtiği görülmektedir. Bu yaşam tarzına uygun olarak, insanların kendini konforlu hissedeceği ve insan ölçeğine uygun, kent mobilyalarının tasarımına gereksinim vardır (Sha-jun, 2005). İnsanların kent mobilyalarından beklentilerini öğrenebilmek için, mekan sentaksı gibi yöntemlerle kent içinde nasıl hareket ettikleri, davranışsal analizlerle hangi kentsel alanlarda daha çok vakit geçirdikleri ve anket yöntemleri ile buldukları mahallenin, kamusal alanlarında kent mobilyalarından neler beklediklerine ilişkin mülakat ve anketler yapılmaktadır.

Müze kent özelliği gösteren çeşitli kentlerde çok özel değer taşıyan kent mobilyaları, korunarak kentsel alanlarda işlevlerini sürdürmektedir. Kent mobilyaları tasarlanırken, kentsel tasarım yarışmalarında olduğu gibi belediyeler, ürünlerin tasarımına ilişkin yarışmalar düzenlemek bu alanı teşvik ettikçe, daha ilgi çekici yenilikçi ve kentin görsel değerleri ile uyumlu, kent mobilyaları sayıca artabilir.

3. Metodolojik Yaklaşım: Tasarım Çalışmaları

Üniversitede, endüstriyel ürün tasarımı eğitimi alan öğrenciler tarafından “kent” kavramı ve içinde barındırdığı “insan profili”, “kent kimliği”, “kent mobilyası” kavramlarının nasıl değerlendirdiği ve buna bağlı ürün tasarımı kararını nasıl verdiklerini görmek amacıyla bir tasarım stüdyosu çalışması yapılmıştır.

Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü öğrencilerinin kimlik ve kent etkileşimini araştırma ve değerlendirme yaparak ürün geliştirmeye yönelik yaklaşımlarını ölçmek için 2015-2016 Güz yarıyılı Ürün Tasarım Stüdyosu dersi kapsamında 5. proje grubuna “Kentsel Kimlik Çerçevesinde Kamusal Kullanıma Açık Ürün Tasarımı (Kent Mobilyaları Tasarımı)” proje konusu olarak verilmiştir.

Proje kapsamında var olan kentsel kimliğin göz önüne alınarak; belirlenen kentin özgün ihtiyaçları gözetilerek; kamusal kullanıma açık bir ürün sistemi tasarlanması istenilmiştir. Kentsel kimliği işlemek için her öğrenciden İstanbul’da bir semt/bölge seçmesi ve o bölgeye yönelik kimlik niteliklerini araştırarak, bölgeye ilişkin problem tespitlerini yapıp; ihtiyaçları belirleyerek ürün tasarımları istenmiştir. Tasarlanacak olan ürünlerin var olan kent mobilyaları dışında yenilikçi ve o bölgeye özelleşmiş ihtiyaçların tanımladığı ürün ya da ürünler olması gerektiği belirtilmiştir.

Projeye ait kent mobilyası tasarımında önemli kriterler şöyle belirtilmiştir:

- Bölgenin ihtiyaçlarını hali hazırda var olan kent mobilyalarına göre çok daha iyi şekilde karşılamalıdır.
- Kentin o bölgesinin kentsel deneyimine ve algısına katkıda bulunmalıdır. Bu katkı farkında olmadan bir yönlendirme, bir mesaj verme ya da tanımlama şeklinde olabilir.
- Bölge için tasarlanmış olan mobilya sisteminin bölgeye yerleştirilmesi ve bölgede bulunan diğer yapılarla ilişkisi tasarımcı tarafından tanımlanmalıdır.
- Bu mobilyalar dış mekana yönelik olduğundan; dış mekanda sürdürülebilir bir ürün olmasına yönelik gerekli çözümler yapılmış olmalıdır.

Ürün konseptlerinin içermesi ve tasarım sürecinde dikkat edilmesi gereken tasarım öğeleri:

- Ergonomi,
- Modülerlik,
- Görünüm/ Estetik olarak belirlenmiştir.

Projeyi toplam 9 öğrenci almış olup; Tablo 1’de belirtildiği gibi bu öğrenciler, Pendik, Moda, Ataşehir, Kartal, Beylerbeyi, Avcılar ve Göztepe bölgelerini seçmiş ve projelerini bu bölgede tespit ettikleri ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmişlerdir.

Tablo 1: 2015-2016 Güz Eğitim Dönemi Ürün Tasarım Stüdyosu Dersi Proje Konuları

Proje	Seçilen Mah./İlç.	Proje Konusu	Proje Kelimeler	Anahtar	Hedeflenen Ürün
1	Pendik	Pendik sahili için ürün tasarımı	Geri dönüşüm, çevre dostu, davranış modeli geliştirme	bilinci,	Açık mekanlar özellikle Pendik sahil bölgesinin hedeflendiği çekirdek satış ve çöp ünitesi
2	Moda	Moda mahallesi için çöp kutusu	Geri dönüşüm		Kamusal kullanıma yönelik geri dönüşüm sistemi
3	Ataşehir	Ataşehir mahallesi için otobüs durağı-aydınlatma-çöp kutusu ürün grubu	Çevre sürdürülebilirlik	bilinci,	Otobüs durağı, çöp kutusu ve sokak lambası
4	Kartal	Kartal bölgesi için otobüs durağı	Sürdürülebilirlik		Güneş enerjisi destekli otobüs durağı
5	Beylerbeyi	Beylerbeyi sahil bölgesi için balık tutma noktası ürün tasarımı	Kullanıcı dostu		Hobi balıkçılığı için kent mobilyası: balıkçı oturma-balık tutma-çöp ve aydınlatma elemanları
6	Avcılar	Avcılar bölgesi için piknik elemanı	Sürdürülebilirlik		Kolay kullanıma yönelik açık mekan pişirme ünitesi
7	Ataşehir	Ataşehir mahallesi için bilgilendirme ünitesi ve otopark ödeme sistemi	Sürdürülebilirlik, yenilenebilir enerji, çevre bilinci		Bölge bilgilerini içeren yönlendirici kiosk, çevreci otopark sistemi
8	Moda	Moda mahallesi için bank tasarımı	İşlevsel kullanım, estetik kaygı		Estetik işlevi ön plana çıkartılmış bank tasarımı
9	Göztepe	Göztepe bölgesi için park alanlarında sokak hayvanları için su-mama-oyun alanı sağlayan ürün grubu	Yenilenebilir enerji, işlevsellik		Yenilenebilir enerjiden yola çıkılarak tasarlanmış yemek ünitesi, (hayvanlar için su temini), aydınlatmalı oyun ürünü

3.1. Tasarım Çalışmalarına İlişkin Değerlendirmeler

Yapılan öğrenci çalışmaları daha detaylı olarak Tablo 2’de “seçilen semt”, “projenin amacı”, “seçilen semtin belirlenen kimliksel özellikleri”, “projenin araştırma yöntemleri”, “problem tespiti”, “tasarlanan ürün”, “projenin ölçüğü” (kapladığı alan - park, meydan, sokak...), “kullanılan kavramlar” ve “projenin yaşam kalitesine katkısı” başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Burada amaç, kentsel kimlik kapsamında öğrencilere proje föyünde verilen kriterleri ne ölçüde karşıladığını tespit etmektedir. Farklı niteliklerine göre sınıflandırılan projelerde, dikkat çeken bazı noktalar şunlar olmuştur: (1) Problem tespitleri bölgeye göre bazı değişiklikler gösterse de, çözüme odaklanılan ürün tasarımlarının ağırlıklı olarak “çevre bilinci”, “çevre temizliği”, “çevre dostu”, kavramları çerçevesinde geliştirildiği görülmüştür. (2) Öğrenciler, bölgeye yönelik kimlik araştırmalarında yöntem olarak, daha çok bölge yaşayanları ile anket yapma ve gözlem yapma metodu kullanmayı tercih etmiştir.

Tablo 2: 2015-2016 Güz Eğitim Dönemi Ürün Tasarım Stüdyosu Dersi Proje İçeriklerine İlişkin Analiz

Semt	Semt. Kim. Öz.	Araş.Yönt.	Prob. Tesp.	Amaç	Ürün	Projenin Ölçeği	Kullanılan Kavramlar	Yaşam Kalitesine Katkı
Pendik	Yaygın yerleşim, yoğun nüfus, eğitim seviyesi orta, bölge yerleşim-çarşı ve sahil kısmından oluşuyor. Hafta sonu yoğun sahil ve çarşı	Anket, Gözlem, Ürün tarama	Az çevre bilinci, atık, çekirdek çöpü, vandalizm	Pendik sakinlerine kendi çöplerini toplatmayı sağlamak	Çekirdek satış ve çöp ünitesi	Parklar, Pendik sahil	Çevre bilinci, edimsel koşullanma, davranış modeli geliştirme	Temiz ve yaşanabilir çevre
Ataşehir	Siteleşerek bölgesel ayrılmış yapı, AVM'ler, yeşil bölge yaratma çabası	Anket, Gözlem	Site şeklinde toplu yerleşimler;yoğun trafik, yeşil alan kaybı	Bölgenin modern yüzüne uygun, doğa ile insan etkileşimine gönderme yapan bir ürün grubu tasarlamak	Yaşayan duvarlı durak, aydınlatma ve çöp kutusu tasarımı	Yol kenarı beirlene n otobüs durak bölgeleri	Çevre bilinci, sürdürülebilirlik	Estetik ve çevreye katkı
Ataşehir	Siteleşerek bölgesel ayrılmış yapı, AVM'ler, yeşil bölge yaratma çabası, yoğun trafik	Gözlem, Anket	AVM yoğun trafik yoğunluğu siteleşen yerleşim şekli	Yaşam şekline ayak uyduran, bilgilendirici ve çevreci ürün	Bölge bilgilerini içeren yönlendirici kiosk, çevreci otopark sistemi	Otopark bölgeleri, kiosklar için metro ve AVM girişleri	Bilgilendirici, çevre dostu	Yaşam şekline bilgi ve yönlendirici katkı ve çevre bilinci
Moda	Orta ve üst sınıf semti- "Modallılar" kavramı, eski yerleşim batı kökenli okullar, kiliseler, 70'li yıllara kadar bürokrat ve sanatçı yerleşimi.	Gözlem, Anket	Dar sokaklardan oluşan yerleşim, çöp kutularının dar sokaklarda dağılmak ve yaya trafiğini engelliyor olması, hafta sonu gezi, dinlenme ve eğlence bölgesi, atık fazlalığı	Modüller, bulunduğuna göre büyüyen küçülebilen dönüşüm üniteleri, atıkların ayrıştırılması	Geri dönüşüm sistemi	Meydan, sokak ve parklar	Geri dönüşüm	Çevrede temiz bir düzen oluşturmak ve bölgede tüketilen atıkları geri dönüşüme kazandırmak
Moda	Eski yerleşim.	Gözlem	Hafta sonu yoğun	Açık mekanda	Bank tasarımı	Yol	Estetik	Çevreye katkı, kaygı.

entelektüel dinlenme ve sosyalleşme bölgesi, sahil	boyut, Ürün Tarama	olan bu bölgede açık mekan oturma alanı soru	dinlenme amaçlı ürün tasarlamak	kenarı, sahil bölgesi ve parklar	işlevsellik	uyumlu dinlenme ve estetik şehir
Beylerbeyi	Sahil bölgesinde hobi balıkçılığının yapılması	Gözlem, Anket	Sahilde yaz kış hobi olarak balık tutulmasına rağmen bunu destekleyici bir yapı olmaması, atık fazlalığı	Balıkçı ekipmanlarını da içinde bulunduran, oturma, depolama aydınlatma ve çöp elemanından oluşan kent mobilyası	Destekleyici	Bölgenin balıkçılık aktivitesini desteklemek ve özendirme
Göztepe	Ağırlıklı bölgesi, bölgede yoğun kullanımlı iki park ve alışveriş caddesinin bulunması, evcil hayvan besleme oranı yüksek olması	Gözlem, Anket	Sokak hayvanlarının parklarda çok fazla oluşu, hayvanlar bırakılan yiyeceklerin kirlilik yaratması	İnsanlar ve hayvanlar arasındaki ilişkiyi daha güvenli bir ortamda sağlamak, hayvanları beslemek	Parklar	temiz, sağlıklı ve düzenli çevre, sokak hayvanlarını besleme teşviki
Avcılar	Yüksek nüfus, hafta sonu sahil dinlenme yoğunluğu	Gözlem, Anket	İnsanların hafta sonu mangal taşınması, çevre kirliliği	Sahildeki faaliyetlerini bölgelerleştirmek ve yardımcı ünite kurmak	Sahil ve yeşil alanlar	Temiz çevre, davranış yönlendirme

Çalışılan projelerden 3 tanesi değerlendirmede örnek olarak verilmiştir.

Öğrenci: Yasemin Karaduman / Bölge: Pendik /Tasarım: Çekirdek satış ve çöp ünitesi / Amaç: Kendi çöplerini insanlara toplatmayı sağlamak/ Kullanılan Yöntem: Edimsel koşullanma

Öğrenci, İstanbul Anadolu yakasında bulunan Pendik semtini seçmiş olup; araştırmalarında ağırlıklı olarak bölgede insan davranışlarını ve ket mobilyalarıyla ilişkilerini gözlemlemiştir. Sonuç olarak bu bölgenin aşırı nüfus yoğunluğunu, eğitim seviyesinin düşük ve vandalizmin yaygın olduğunu, çevre bilincinin ise zayıf olduğu sonucunu çıkarmıştır. Tespitlediği sorunlar arasında yere atılan çekirdek çöpleri sorununu ele almış, sorunla ilgili fikir geliştirmesi yaparken, çekirdeği yiyen kişinin kendi isteği dışında hiç bir şekilde toplayamayacağından yola çıkarak, kişiye zor gelen bir eylemi yaptırmak için edimsel koşullamayı kullanmayı tercih etmiştir. Kişilerin istemedikleri bir eylemi olumlu bir karşı eylem göstererek, istekli bir şekilde yapmalarını amaçlamıştır. Tasarlanan ürünün çekirdek satışı yapan, aynı zamanda çöp iadesi karşılığında “depozito” mantığında bir miktar para iadesi yapan “çekirdek satış ünitesi” olduğu görülmektedir. Satış sırasında verilen çöp kabı doldurulup, geri iade edildiği zaman kullanıcının ödüllendirilmesi planlanmıştır. Günümüzde bu sistemin plastik ve cam şişe atıklarında kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda sadece geri dönüşüm için değil, bir düzen ve sistem oluşturmak için bu yaklaşımlar geliştirilmektedir. Büyük marketlerde alışveriş arabalarının bozuk para ile alınıp, kullanıcının işi bittiğinde ancak ürünü kedi sırasına yerleştirdiğinde parasını iade almasının altında da aynı yaklaşım bulunmaktadır.

Öğrenci: Erdem Ustaoglu/ Bölge: Moda /Tasarım: Geri Dönüşüm Sistemi/ Amaç: Temiz bir çevre düzeni oluşturmak ve bölgede tüketilen atıkları geri dönüşüme kazandırmak/ Kullanılan Yöntem: Modüler-büyüeyebilen küçülebilen yapılar ve bilgilendiricilik

Öğrenci, İstanbul Anadolu yakasında bulunan Moda semtini seçmiş olup, bölge araştırması ve yaptığı anketler sonucunda semtin özgün ihtiyaçları gözetilerek; çevrenin daha temiz ve düzenli hale gelebilmesi için; kamusal kullanıma yönelik geri dönüşüm sistemi tasarlanmayı amaçlanmıştır. Semt incelemelerinde semtin sokaklarının dar olması nedeni ile çevrede konumlandırılan çöp kutularının kargaşaya neden olması ile birlikte görsel kirliliğe ve çevredeki insan akışına engel olduğunu gözlemlemiştir. Özellikle hafta sonları çevrenin insanlar tarafından kirletildiğini vurgulamış bu nedenlerden dolayı çevrede tüketilen sıvı ve kuru gıdaların ambalajlarının geri dönüşümü için semt içinde alan kaplamayan ve belirli noktalara sabitlenmiş geri dönüşüm yeraltı sistemi yerleştirmeyi amaçlamıştır. Projenin ilk aşamasında Kadıköy Moda'daki sokakların ve ürünün konumlanacağı alanların birbirinden farklı olması nedeni ile geri dönüşüm kutularının alanlara göre büyüme,

küçülme ve bölünmesini gözetmiş, ikinci aşamasında ise çevrede alan kaplamaması için kutunun tek merkezden arayüzler (renk, grafik) ile atıkların atılacağı yüzeyler belirlenmiş ve yeraltında ayrıştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca kutunun yanına bir pano konumlandırılması ve bu panonun da çevredeki insanları hem ürünün kullanımı hem de çevre hakkında bilinçlendirilmesi öngörülmüştür. Projenin Moda'ya katkısı olarak çevrede temiz bir düzen oluşturmak ve bölgede tüketilen atıkları geri dönüşüme kazandırmak şeklinde belirlemiştir.

Öğrenci: Oğuzhan Çıtak/ Bölge: Ataşehir /Tasarım: Yaşayan duvarlı durak, aydınlatma ve çöp kutusu tasarımı / Amaç: Bölgenin modern yüzüne uygun, doğa ile insan etkileşimine gönderme yapan bir ürün grubu tasarlamak / Kullanılan Yöntem: Çevreci uygulamaları kent mobilyası ile birleştirmek.

Öğrenci Anadolu Yakasında bulunan Ataşehir semtini seçmiş olup, sitelerden oluşan yerleşim şekli ile bölgelere ayrılan bir yapıya sahip Ataşehir'in ve AVM bölgesi olması ile yeşil alana özen gösterme çabasının öne çıkan kimlik özellikleri olarak değerlendirmiştir. Modern bir yapılaşma ve semt sakini-doğa etkileşimi temaları üzerinden devam etmeyi tercih etmiştir. Kent insanın doğaya olan özlemini gidermek ve kentsel yaşam kalitesini yükseltmek için; kentlerde kişi başına düşen yeşil alan miktarını artırma çabalarının bir önerisi olarak sunulan, "yaşayan duvarlar" ya da "dikey bahçeler" uygulamalarını kentin modern yüzüne uygun biçimsel nitelik kazandırmayı amaçladığı otobüs durağında kullanmıştır. Kart okutarak yaşayan duvarı sulayan kullanıcının otobüse tek seferlik ücretsiz binmesini yöntem olarak kurgulayan öğrenci, yeşil rengi aydınlatma elemanı ve çöp kutusunda da kullanmıştır.

“Kentsel Kimlik Çerçevesinde Kamusal Kullanıma Açık Ürün Tasarımı (Kent Mobilyaları Tasarımı)” konulu proje çalışmasında semt tercihi – kimlik tespiti ve problem tespitleri öğrencilere bırakılan bu çalışmaya genel olarak ele alındığında;

1. Öğrencilerin ele aldıkları semtlerin kendilerine özgü farklı sorunları olsa da genel olarak çoğunda bulgularında “davranışsal tutum değişikliği ihtiyacı”, “çevre kirliliği”, “geri dönüşüm”, “yenilenebilir enerji” ve “doğa kaygısı”nın ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

2. Öğrenciler ürün tasarlamaya yönelik hedeflerinde “kent” ile “ürün” etkileşimini planlarken kendi gözlem ve anketlerinden yola çıkmışlardır.

3. Çevre ile etkileşim genel bakış açısında, öğrencilerin tasarımlarında kısmi olarak kentin özgün kimliği ile ürün biçiminde bağdaştırmada sorun yaşandığı gözlemlenmektedir.

Sonuç

Yapılan çalışma, kent merkezlerinde, çevre değerlerine, kent yaşamına ve kentsel kimliğe tasarım öğrencilerinin yaklaşımlarını inceleyerek, öncelikle İstanbul, Anadolu yakasında, kentsel açıdan gözlenen temel sorunları belirlemektir. Daha sonra, öğrencilerin tasarım eğitimi ile bu alanlarda çözüm üretmeye yönelik nasıl araçlardan yararlandıkları ve ürün geliştirdikleri örnek proje ödevleri üzerinden incelenmiştir.

İncelenen dokuz çalışmadan sekizi İstanbul Anadolu yakasından, biri de Avrupa yakasından seçilmiştir. Öğrencilerin seçtikleri alanlar, yaşadıkları ya da hafta sonu daha çok vakit geçirdikleri için tanıyıp, seçmeyi tercih ettikleri semtler olarak belirlenmiştir. Proje semtlerinden Moda ve Beylerbeyi tarihi kentsel özellikleri ve kıyı yerleşimi olan, hafta sonları yoğun olarak vakit geçirilen hareketli kentsel alanlar arasındadır. Göztepe, Kartal ve Pendik daha çok Anadolu yakasının eski konut yerleşim alanları olarak bilinmektedir. Bu üç semtin eski olması, kendine özgü merkezi iş alanlarının ve komşuluk ilişkilerinin, semt parklarının oluşmasına neden olmuştur. Ataşehir ve Avcılar, toplu konut, dışa kapalı konut yerleşimleri, AVM’ler gibi yüksek ve yoğun yapılar ve geniş otoyollarla çevrili bir konut dokusu oluşturmuştur. Kentsel deneyim ve komşuluk ilişkileri gibi yaşam kültürünün zayıf olduğu, bu semtlerde yaşayanların genellikle bu semtler yerine, hafta sonlarını boş zamanlarını, tarihi ve rekreasyonel kent merkezlerinde geçirmeyi tercih ettikleri yerleşim alanlarıdır.

Projelerin içerik ve yaklaşımına ilişkin analitik inceleme, öğrencilerin bütün bu semtlerde farklı içerikleri de olsa temel olarak çevre konusunda problemlerin oluştuğuna ve ürün geliştirirken, geri dönüşüm temasının özellikle tercih edildiği görülmüştür. Çevreye ilişkin konuların öne çıkmasının, bunun yanında kent kimliği, kent estetiği gibi konuların proje temalarında fazla yer alamamasının iki nedeni olduğu

düşünülmektedir. Birincisi, endüstri ürünleri tasarımı öğrencilerinin, eğitim süreçlerinde, çevre ve sürdürülebilirlik alanında daha yoğun bilgilendirme yaşamaları ve mimarlık ve kent planlama öğrencileri kadar, kentlerin tarihsel özelliklerine eğitim süreçlerinde fazla yoğunlaşmaması olabilir. Ama ikinci ve daha belirleyici etkenin, İstanbul'da kentsel dönüşüm sürecinin, çevre kirliliği, iş kazaları, gürültü gibi yaşam kalitesini oldukça olumsuz etkileyen özelliklerinin, kentsel mekanda odak sorun olarak hissedilmesi olduğu düşünülmektedir.

Çalışma içinde seçilerek detaylı incelenen projelerin temalarında çevre bilincini kazandırma ve insanların çevreyi temiz bırakma konusunda bilinçlenmesi, tutum ve davranışlarını değiştirecek yaratıcı tasarımlar ile edimsel koşullanma davranış modeli geliştirme konusu ön plana çıkmıştır. Bunlarla birlikte, temiz çevre düzeni oluşturacak ve geri dönüşüme yönelik ürün tasarlamak, doğa ve insan etkileşimine uyumlu ürün tasarlamak gibi konular da ele alınmıştır. Her birinde yenilikçi, kullanıcı, kent ve ürün arasında iletişim kurmaya yönelik hedefler saptanmıştır. İnteraktif tasarım ürünleri, kullanıcıların çevre ve kentsel açık alanların temizliği konusunda bilinçlenmesini sağlarken, bu aktivitelerin kentsel yaşamın daha güzel geçmesini sağlayan psikolojik etkileri de bulunmaktadır. Sonuç olarak, keşif çalışması özelliği gösteren araştırma, İstanbul'da kentsel dönüşüm süreci ve yoğun kentleşmenin sonucu olarak, toplumsal yapıda çevre bilincinin gelişmediği bir alanda, çevre sorunlarına odaklanılmasının önemi öğrencileri tarafından vurgulanmıştır. Bu çalışmalar yaşam alanlarına ve kullanıcı alışkanlıklarına eleştirel bakış açısı ve kullanıcıların tutumunu değiştirecek, çevre bilinci kazandıracak tasarımın yönlendirici etkisi üzerine belirli bir bakış açısını göstermektedir. Tasarımın davranış kalıplarını değiştirmedeki etkisi vurgulanmıştır. Sürdürülebilir topluluklar, çevre bilinci lehine davranış kalıplarının oturması ile mümkündür.

İleride bu alanda çalışmalar yaparken, kent plancısı, mimar, tasarımcı, sosyolog, çevre bilimci, kent tarihçisi gibi farklı uzmanlık alanlarına sahip öğrenci ve akademisyenlerin atölye çalışmaları düzenlenmesi yenilikçi çözümlerin çok kapsamlı üretimi için fırsatlar yaratabilir. Bu süreçte yerel yönetimlerin de teşvik edici etkisi önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Altıntaş, O. ve Eliri, İ. (2005). Birey toplum ilişkisinde kent kültürü, kamusal alan ve onda şekillenen sanat olgusu, *İdil Dergisi*, 5(1), 61-74.
- Aksu, Ö. V. (2013). Kent mobilyaları tasarımında özgün yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(6), 373-386.
- Bostancı, S.H. (2014). Kentsel Dönüşümün Görsel Yansımaları” isimli bölüm, *Kentsel Dönüşüm Çalıştay Raporu*, Ankara: ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI.
- Bostancı, S.H. (2002). *Kentsel Tasarımda Aydınlatmanın Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Carmona, M., Heath, T., Oc. T. ve Tiesdell. S. (2003). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Architectural Press.
- Fettah, E. (2005). İletişime Yönelik Kent Mobilyalarının Kentsel Açık Alanlardaki Etki Değerlendirmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.

Güneş, S. (2005). Kent mobilyası tasarımında disiplinlerarası etkileşim. *Planlama*, 3, 92-95.

Lynch, K., 1960. *The Image of the City*, The MIT Pres, Cambridge.

Madanipour, A. (1996). *Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-Spatial Process*. John Wiley & Son Ltd.

Ocakçı, M. (2012). Kent Dokusu, Melih Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Ninova Yayınları.

Ocakçı, M. ve Türk, Y.A. (2012). Kent Kimliği, Melih Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Ninova Yayınları.

Özkaya, M. (1968). Aydınlatma Tekniği, Sayı:64, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.

Senlier, N., Yıldız, R. ve Aktaş, E. D. (2009). A perception survey for the evaluation of urban quality of life in Kocaeli and a comparison of the life satisfaction with the European cities. *Social Indicators Research*, 94(2), 213-226.

Sha-jun, L. U., Zu, Y. A. N. G., Yu-tao, F. E. N. G., ve Fu-chang, Z. H. A. N. G. (2005). A survey of humanized design of urban outdoor furniture, *Journal of Southern Yangtze University (Humanities & Social Edition)*, 1.

Torus, B. ve Girginkaya Akdağ, S. (2015). Parametrik Yaklaşımlarla Topografya Arayışları, *Mimaride Sayısal Tasarım, MSTAS 2015*, s: 54-67.